

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКИ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Речь в статье идет о проблеме развития эмоциональной стороны в детском творчестве и о роли музыки как источника раскрытия эмоций и создания творческой атмосферы в процессе обучения. Вниманию читателя представлена экспериментальная методика, которая была успешно апробирована в ряде школ г. Кривого Рога.

В статье приведено последовательное тематическое планирование для 1 класса общеобразовательной школы при изучении основ изобразительного искусства, которое предлагается учителям начальной школы для практического использования.

Article is dedicated to the questions of the practical work with the music on the lessons of painting art in the begining forms of the school. She is about the problem of the development of emotional side in the childish creativity and the role of music, which is foundation of the formation of emotions and creating of art active the atmposphere.

This experimental method was approbated in one of schools of the town of Krivoy Rog and he is introduced our in this article. In the text there's thematic planing for the first form of the school in the learning of the founds of painting art, which is given for the practical work to the taechers of the beghining school.

Навчання учнів початкових класів загальноосвітньої школи основам образотворчого мистецтва – це дуже складний та відповідальний, але водночас і дуже цікавий педагогічний процес. Основні завдання, які ставляться зараз як перед сучасною школою взагалі, так і перед дисципліною “Образотворче мистецтво” зокрема є, як на нашу думку, навчання самостійності та оригінальності мислення, звільнення свідомості дитини від

шаблонності і штампів, запозиченості та “сліпого” копіювання і наслідування, розвиток творчих здібностей та досконале оволодіння технікою малювання, формування емоційного відношення до навколишнього світу, власної точки зору на предмети чи явища. Це є основою творчості, яка в поєднанні з чистою дитячою вірою в добро, справедливість, щирість душі, що так притаманна дітям, складає міцний фундамент для створення дійсно творчої цікавої роботи на уроках образотворчого мистецтва.

Що може зробити вчитель для того, щоб створити умови для творчості? Інакше кажучи, якими методами слід озброїти вчителя задля того, щоб він зміг сколихнути багату дитячу уяву, розкрити ніжні пелюстки тонкого відчуття гармонії і краси, перетворити процес малювання у насичене емоційне дійство?

Слід згадати, що основну частину всієї інформації (приблизно 75 відсотків) людина сприймає через зір, а решту – через інші чуттєві органи, але саме звукові сигнали емоційно забарвлюють інформацію, що сприймається, тому, що в їх основі лежить інтонація і як усяка інтонація вона викликає емоційні відчуття. Тому не дивно, що мова музики, яку ми пропонуємо використовувати на уроках образотворчого мистецтва з метою вивчення його основ, є інтонаційною мовою, а отже і викликати сильні емоційні відчуття: сльози, сум, радісне збудження та ін. Діти, як не хто інші здатні співпереживати, емоційно реагувати на навколишній світ, легко втілюватися в образ і давати особисту оцінку усьому, що відбувається довколо.

Зважаючи на це, метою нашого експериментального дослідження було визначення можливостей впливу музики (разом з іншими методами, навчання образотворчому мистецтву) на організацію творчої роботи молодших школярів. Говорячи іншими словами експеримент ставив завдання не просто навчити певним навичкам малювання і підтримати в дитині бажання малювати, але й переживати те, що вона відчуває, бачить, малює. Тому нам, як безпосереднім виконавцям експериментальної методики, було важливо не просто в потрібний час у потрібному місці натиснути на кнопку магнітофону, але й розповісти якомога більше про композитора, його твір, окремий фрагмент, звісно у рамках відведеного для цього на уроці часу.

Складність полягала в тому, щоб визначити ті музичні фрагменти, які б створювали необхідний настрій у вивчені того чи іншого поняття образотворчого мистецтва, що повинно було розглянути, зв'язати їх в єдину систему разом з іншими методами

та тим учбовим матеріалом, який необхідно було донести до свідомості школярів.

Потрібно було не просто використати окремі музичні твори, їх фрагменти, але й де, коли, ким і задля чого, на основі яких біографічних фактів вони створювалися і чого хотів досягти автор у своїх творчих роботах.

Далі ми наводимо приклади тематичного планування за темами експериментальні методики для 1-го класу загальноосвітньої школи.

Тема: *Можливості графічних матеріалів. Лінія в природі та мистецтві. Виразні можливості лінії.*

Урок 1. (2 години).

- Мета:** а) ознайомити учнів з основним елементом графіки-лінією, розкрити можливості лінії;
б) виховати правильне (грамотне) сприйняття графічних творів образотворчого мистецтва;
в) розвинути естетичний смак у спостереженні графічних творів.

Обладнання і матеріали: Наочна таблиця “Характери ліній”, аудіокасета для прослуховування з записом сюїти М.П.Мусоргського “Картинки з виставки” (етюд № 1 – “Гном”), приклади-репродукції графічних творів А.Дюрера, Рембрандта, В.Касіяна, В.А.Фаворського, О.Дом’є, папір, олівець.

Методи викладання: Розповідь, показ наочностей, репродукцій використання таблиці, використання музичного фрагменту, показ на класній дошці.

Урок 2. (2 години).

- Мета:** а) навчити учнів навичкам правильного користування олівцем, а також поняттям лінії у малюнку;
б) виховання посидючості у виконанні практичного завдання;
в) розвинути образне сприйняття лінії посередництвом прослуховування музичного фрагменту.

Обладнання і матеріали: Наочна таблиця “Характер ліній декілька графічних репродукцій, аудіокасета для прослуховування сюїти М.П.Мусоргського “Картинки з виставки” (п’єса № 2 “Старовинний замок”),

попередні роботи учнів для порівняння, олівець, папір.

Методи викладання: Показ наочності, використання таблиці, бесіда у формі діалогу, використання музичного фрагменту, показ на класній дошці.

Урок 3. (2 години).

- Мета:** а) навчити сприймати музику як засіб у виконанні практичного завдання;
б) виховати повагу до результатів своєї праці та праці товаришів;
в) розвинути практичні навички користування олівцем.

Обладнання і матеріали: Наочна таблиця "Характер лінії репродукції, аудіокасети з записом п'єси № 5 сюїти "Картинки з виставки", "Балет пташок, що не вилупилися", попередні роботи учнів для порівняння, папір, олівець.

Методи викладання: Використання музики, бесіда-діалог, порівняння попередніх робіт учнів, підведення підсумків, висновки.

Вищезгадана тема складається з трьох уроків по 2 години кожен (загальна кількість 6 годин). На першому уроці учні отримують знання щодо графічної лінії, її можливостей, прикладів її використання у природі та образотворчому мистецтві. Цей матеріал викладається у стислій формі, недовго (10-15 хв.), згідно з віковими особливостями, зважаючи на те, щоб учні сприйняли основне, зрозуміли суть завдання і не втратили її аж до кінця практичної роботи, важливо не перевантажити матеріал для ознайомлення зайвими подробицями.

Зважаючи на те, що практика введення музики нова для сприйняття, потрібно необхідним чином настроїти учнів на прослуховування, на пошук головного у музиці і ототожнення його зображення на площині паперу.

Тема 2: *Ознайомлення з поняттям ритму в композиції.*

Урок 1. (2 години).

- Мета:** а) ознайомитися з основними поняттями ритму в композиції та видами композиційних ритмів;
б) виховати свідоме сприйняття композиційних творів, вміння розрізняти різні види композиційних ритмів;

в) розвинути навички спостереження композиційної рівноваги і відтворення її на площині паперу.

Обладнання і матеріали: Репродукції творів М.К. Чюрльоніса, А.Дейнеки, аудіокасети для прослуховування вальсів “На сопках Манчжурії” (І.Шатрова), “Дунайські пісні” (І.Івановича), “Берізка” (Е.Дрейдіна), “Спогад” (А.Джойса), “Лісова казка” (В.Беккера), “Орхідея” (В.Андрєєва), наочна таблиця “Види ритмів”, дитячі роботи, парів, гуаш.

Методи викладання: Розповідь, показ наочностей, використання таблиці, дитячих робіт та музики.

Урок 2. (2 години).

Мета: а) навчити розрізняти ритмічну музику ототожнювати її з малюнком;

б) виховати естетичний смак до слухання музики, потребу у прослуховуванні як засобі емоційного переживання;

в) розвинути навички малювання гуашевими фарбами організації площини паперу.

Обладнання і матеріали: Репродукції творів М.К.Чюрльоніса, аудіокасети з записами маршів “Тот Лебен”, “Марш Преображенського полку”, “Марш Кубанського пластунського батальону”, “Прощання слов’янки”, (В.Агапкін), “Бій перед Ляояном” (В.Єфанов), “Тріумф переможців”, папір, гуаш, роботи учнів.

Методи викладання: Показ репродукцій, наочності, використання музики.

Хід виконання завдання відбувається за тією ж схемою, що і тема № 1: повідомлення знань загального характеру про різновиди композиційних ритмів і практична робота. Слід зауважити, що в кінці другого уроку необхідне коротке порівняння обох завдань різних уроків для того, щоб учні мали змогу визначити, чи вірно вони вловили різницю між протилежними за характером ритмічної побудови музичних творів.

Тема 3: “Теплі” та “холодні” кольори. Контраст “теплих” та “холодних” кольорів.

Урок 1. (2 години).

Мета : а) ознайомити з поняттями “теплого” і “холодного” кольору, навчити розпізнавати їх у різних малюнках;
б) виховати культуру роботи з різними кольорами, гармонійного поєднання їх;
в) розвинути практичні навички роботи над композицією.

Обладнання і матеріали: Наочне приладдя, таблиця “Холодні” та “теплі” кольори, кольорове коло, репродукції М.А.Врубеля “Царівна-Лебідь”, Ван-Гога “Рівнина Ла Гру”, М.С.Сар’яна “Фінікова пальма”. Єгипет. 1911., аудіокасети з записом фрагменту опери М.А.Римського-Корсакова “Снігуронька”, папір, гуаш.

Методи викладання: Показ репродукцій, розповідь, бесіда-діалог, використання музики, наочних приладів.

Урок 2. (2 години).

Мета : а) навчити практичному використанню “холодних” кольорів у композиції;
б) виховання певних емоційних переживань на основі сюжету і музики;
в) розвинути мислення абстрактними плямами врівноваженими композиційно.

Обладнання і матеріали: Таблиці, записи фрагменту опери “Снігуронька” (тема Діда Мороза), папір, гуаш, дитячі роботи.

Методи викладання: Бесіда-діалог, використання музики, наочних приладів, таблиць, показ дитячих робіт, підведення підсумків завдання.

Урок 3. (2 години).

Мета : а) навчити практичному використанню теплих кольорів у композиції;
б) виховати почуття задоволення від виконаної роботи;
в) розвивати практичні навички роботи з матеріалом.

Обладнання і матеріали: Таблиці, записи фрагментів опери “Снігуронька”, дитячі роботи, папір, гуаш.

Методи викладання: Бесіда-діалог, використання музики, наочних приладів, таблиць, показ дитячих робіт,

використання техніки “монотипія”, підведення підсумків завдання.

Тема № 4: *Тон. Тоновий контраст.*

Урок 1. (2 години).

Мета : а) ознайомити з поняттями тону та тонового контрасту, навчити користуватися ними у зображувальній діяльності;
б) виховати у дітей особисте ставлення до понять добра і лиха;
в) розвинути можливості виконання швидких замальовок фарбами.

Обладнання і матеріали: Таблиця “Тон. Тоновий контраст” з схеми, аудіокасети для прослуховування з записом фрагментів опери П.І.Чайковського “Спляча красуня” (тема Карабос і Сірені), твори Г.Синиці, І.Марчука, папір, гуаш.

Методи викладання: Використання таблиць, схем, розповідь, показ репродукцій, використання музичних фрагментів.

Урок 2. (2 години).

Мета : а) навчити співвідносити звуки музики та зміст казки з зображенням;
б) виховати культуру роботи над творчою композицією;
в) розвинути можливості використання раніше вивчених понять лінії, плями, кольору.

Обладнання і матеріали: Таблиця “Тон”. Тоновий контраст з схеми, аудіокасети для прослуховування з записом фрагментів опери “Спляча красуня”, декоративні композиції, дитячі роботи, папір, гуаш.

Методи викладання: Використання музики, показ дитячих робіт.

Підводячи підсумки тематичного планування, підкреслимо, що використання музики на уроках образотворчого мистецтва при проведенні експериментальних уроків відбувалося у тісному поєднанні їх разом з іншими методами навчання. У своїй роботі ми, насамперед, апелювали до набутого школярами попереднього емоційного, чуттєвого і життєвого досвіду, і намагалися за допомогою інших методів навчання (показ репродукцій, використання художнього слова тощо), технічних засобів викликати

потрібні для засвоєння основ образотворчого мистецтва асоціації, які могли б надихнути дитину на творчу роботу над малюнком.

Це вимагало від нас широкого знання того спектру музичних творів, фрагменти яких використовувалися на уроках і усього того, що стосувалось їх; автобіографічних даних про композитора, критичні нотатки щодо творів та задуму, зміст та багато цікавих фактів. Ретельне ознайомлення з цим матеріалом і грамотне введення у структуру уроку, поєднуючи з традиційними методами викладання, надало нам можливості для успішного проведення експерименту.

Література

1. Ванслов В.В. Образотворче мистецтво і музика. Художник РРФСР, Л., 1958.
2. Давидов В.В. Психологія розвитку молодших школярів. М., 1990.
3. Ігнат'єв Є.І. Психологія зображувальної діяльності дітей. М., АПН РРФСР, 1959.
4. Лук А.Н. Психологія творчості. М., Наука, 1978.